

כפי שכתב אחד העם, והיא מוכרת שרוכי נעליים בסרט של אכסלרוד. "אם להתעלם לרגע מחנה מרון, הרי שהסרט שרוכי נעליים היה חלק מהיומונים של אכסלרוד. תמיד היה לו בהם איזה חלק אמנותי, משהו בנוסח הכתבה התרבותית של השבוע — יומן אירועים. היה לו גם קטע כזה על מוכרי הנקניקיות הייקים בתל-אביב, וזה נעלם.

"חנה מרון היא הכוכב של הפרק הזה ושל העניין כולו. דווקא מפני שהיא ממלאת תפקיד מרכזי בתיאטרון שלנו, והיתה יכולה למלא תפקיד מרכזי גם בתיאטרון הגרמני."

עדותה המצולמת של חנה מרון לפני צוות עמוד האש היתה ארוכה, ורק קטעים מעטים מתוכה הובאו בפרק זה ובפרקים אחרים. כמה קטעים מתוך עדותה מימי ילדותה בגרמניה, מובאים כאן.

חנה מרון: "לוצה היתה חברה טובה שלי, ויום אחד שם לה בילי מסמר על ה' כיסא. הדבר, כמובן, שלא מצא כן בעיני לוצה, וגם לא בעיני המורה... לוצה הקימה צעקות, ואז באה המורה ושאלה את בילי למה הוא עשה את זה, ובילי אמר: 'מפני שהיא יהודיה'."

הייתי אולי בת שש או שבע. זה היה בהתחלה, ונראה לי גורא משונה. ואז אני זוכרת שהמורה אמרה: 'אבל למה עשית את זה...?' או שאני שאלתי: 'למה לא שמת לי מסמר על הכיסא? אני אמרתי: גם אני יהודיה.' אני לא יודעת למה אמרתי את זה — נראה שבכל זאת, איפה שהוא, ידעתי שהיא ואני... ואז הוא אמר: 'כן, אבל את לא שמנה. זאת אומרת, ההסבר הגזעני אצלו היה גם די מטושטש...'

...ב-1932 והתחלת 1933 היה בכניסה לבית שלנו רוכל, שמכר כל מיני דברים סידקית. כשהיה לי קצת כסף-כיס, הייתי קונה אצלו שמונצט. ילדים אוהבים כל מיני שטויות. אני זוכרת שיום אחד באתי מבית-הספר וראיתי אצלו איזה מין סיכות קטנות, חדשות, שנורא מצאו חן בעיני. הם היו בצבע כזה שחור-אדום יפה, ועם איזה מין צורה מאוד מעניינת, שחורה, באמצע. נורא מצא חן, קניתי ושמת עלי. אבל כשבאתי הביתה, אבא שלי מייד הריד לי את זה בכוח, וגם קיבלתי סטיירת לחי. הוא אמר: 'למה? זה יפה?' עס זה אף פעם! ולא הסבירו לי.

"אם מותר לי עכשיו לומר, שני הורי כבר לא בחיים, אבל אני חושבת שפה היתה, אם אפשר לומר, איזו שגיאה חיונית גדולה מאד. לי אף פעם לא הסבירו שום דבר, רק אמרו מה לעשות, ובזה נגרמר העניין. אני שאלתי: 'למה? זה יפה?' אמרו לי: 'לא! זהו זה. אז אני התעקשתי וקניתי לי עוד אחת. ואז קיבלתי שתי סטירות-לחי. ואז הבנתי שלא צריך לקנות את זה.'"

הקונגרס

שלא רקד

צוות עמוד האש חיפש תקופה ארוכה אחר חומר מצולם שיתאר את הקונגרסים הציוניים, ומכל הקונגרסים הציוניים נמצא לפתע בארכיון ראד בהר-הצופים חומר של הכליל גלגלים על גלגלים מהקונגרס הי"ט, אחד הקונגרסים הלא-חשובים, שנערך בי לוצארן, בשווייץ.

סיפור גלילי הסרטים מקונגרס זה, ושייך בצום בעמוד האש, הוא סיפור מאפיין על עשייתם של סרטים תיעודיים על העבר שכימעט ואינו מתועד בצוללוד. נאנח לוסין: "כאשר אתה כבר מוצא לב סוף קונגרס מתועד בצוללוד, זה קונג' רס שבאינדוסים הציוניים אפילו מתעל-מים ממנו."

"חיפשנו בנרות סיפורים על הקונגרס הזה, ולא מצאנו. הסיפור היחיד הקיים, סיפור שהאנשים שכחו אותו, הוא שבי קונגרס זה דרך כוכבי של דוד ברגורין. בקונגרס זה שב וייצמן להיות נשיא ההסתדרות הציונית. גליליו שבקונגרס הזה לא העלו על סדר-היום את הנושא 'מס' של עמי-ישראל באותה תקופה: ההגירה מגרמניה. והרדיפות שפגעו ביהודי גרמניה. עשינו סיפור מאי-הסיפור, כדי שלא נבזבז את החומר הפילמי הנהדר הזה. התלשנו להביא קריינות ועוד קריינות, כדי שהצופים יראו איך היה נראה קונגרס ציוני לפני המילחמה העולמית השנייה. להמחיש כיצד נראה אותו פרלמנט נודד ומזוז של עמי-בלי-ארץ."

נוסף על כך מצאנו יהודי בשם איזי אייזנר שסיפר לנו כיצד הוא לווה, במה-לך הקונגרס, בידי איש-גסטאפו, וציין את

העובדה שהיו אנשי-גסטאפו באולם ה' קונגרס.

בכל פעם שמנהיג יהודי ארצות-הברית, סטיפן ויין, ניסה להקים את קולו על מה שקורה ליהודי גרמניה, הנציגות של יהודי גרמניה, בראשות ויגפריד מוזס* מנעו זאת בעדו.

מוכרי

הנקניקיות

מי שגדלו בתל-אביב, בחיפה ובירושל לים של שנות ה-30 וה-40 זוכרים את מוכרי הנקניקיות הייקים.

בנו פראנק, המופיע בכמה מפרקי עמוד האש, ובעיקר בפרק זה, הוא אביו של רעיון זה.

על בנו פראנק מספרת עורכת-הראיון נות, נעמי קפלנסקי: "שלוש פעמים בחייו עלה בנו פראנק לארץ-ישראל. בראשונה הגיע כחלוץ לקבוצת יבנה. בסוף שנות ה-20. הוא חלה וזחור עד מהרה לגרמניה. שם הוא למד באוניברסיטה מישחק ובימוי, בניגוד לרצון הוריו. שם גם נתקל, לראשונה, בנאציזם. כאשר נשלח, ביחד עם כמה מחבריו, להכין איזו מסכת לחג נאצי. הוא העמיד את הבמה, את השחקנים, והר מעשה כולו נראה לו די נורמלי, שהוא היהודי, עושה זאת. וכאשר הוא הכין את החזרות ביחד עם ידידיו, הם אפילו התייחסו אל כך. אבל התקופה היתה עדיין חופשית יותר, והוא השתייך לאותם שה' נאצים כינו אותם מאוחר יותר בשם, 'הדג' נראטים היהודיים."

"בנו פראנק היה ער-ראייה לאותה פריחה תרבותית נהדרת של הריפובליקה היידיש-מאריט. פריחה של תיאטרון, מוסיקה וקאברט סאטירי. ב-1933 מונה כמנהל ה' אופרה העירונית של המבורג, ועוד באותה שנה פוטר בשל יהדותו. אז עלה פראנק בשנית ארצה, וביחד עם כמה מחבריו ניסה להתקבל בתיאטרון הבימה. המימסד התיאטרוני המאוד-רשמי של אותם ימים לא הראה כל רצון לקלוט את הייקים. הרוי סים צחקו מהמימסד של הייקים, ואלה סבלו מכך. צחקו להם ולעגו עליהם."

"בהתחלה ניסה בנו פראנק את כוחו בכל מיני מלאכות. הוא הקים בירושלים את הגרופה 'תיאטר האנגלי, ביחד עם כמה קציני-מדאט בריטיים ונשותיהם, אלא שלא היה בכך כדי לפרנסו. ואז צץ בראשו של אחד מהשחקנים הייקים הרעיון של מכירת נקניקיות כמופע תיאטרוני. האמת היא, שבנו פראנק וחבריו השחקנים הגיעו כימעט עד לרעב, ומוסד זה של מוכרי-נקניקיות ייקים התמסד מאוד בי שלוש הערים. עם השנים נעלם התיאטרון שבהם, ונותרו רק הנקניקיות. קראו להם חטוף ואכול."

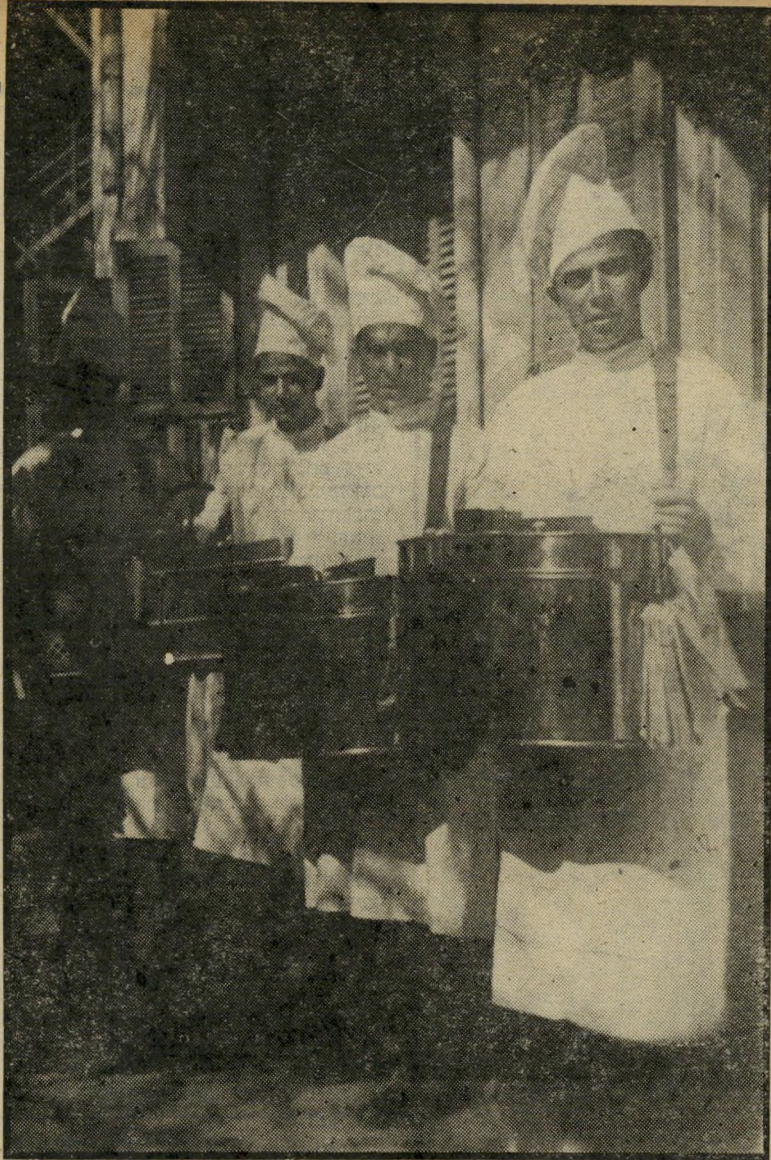
"מאוחר יותר התבקש בנו פראנק לנסוע ולארגן תיאטרון יהודי בפלדלפה. הוא ירד מהארץ ונשאר בארצות-הברית, שם עשה המון תיאטרון של כושים ושל יהודים. כאשר הצטרפה ארצות-הברית למלחמה העולמית, הוא התגייס לצבא האמריי

* לאחר-מכן מבקר-המדינה של מדינת ישראל.

בדורגן איזי שפייר

לא הגון בלי סרטיפיקט

מוכרי-נקניקיות הייקים בתל-אביב התיאטרון נעלם, הנקניקיות נשארו

איכות-חיים, את המוסיקה הטובה. את תור דעת האזרחות הטובה. אבל זו היתה עליה שלא התקבלה הכי טוב.

"רציתי לראיין יפה אחד, קוליגה שלי, עיתונאי, הקוליגה לא היה מעוניין להתראיין, מאחר ולדבריו, על העברית שלי היו צווחים, בגרמנית אני לא מוכן להתראיין, ומה פיתאום שאתראיין באנגלית?"

"לייקים יש עד היום רגישות בעניין המיבט שלהם. היה לי ויכוח עם הרבה מאוד יקים על הנושא הזה. אמרתי להם שיש להם סופר-רגישות בעניין המיבט. כארו היה הראשון שהיה מוכן להתגבר על זה. אבל אותו עיתונאי, קוליגה שלי, אמר שהדרך העיקרית של תיקשורת בין בני-אדם היא השפה, ועל דרך זו להיות בקייה מכל סייג, אחרת זה נכון, במידה מסויימת, ומתאים לחוש לשלמות הגרמנית. אני נורא אוהבת ייקים, אבל זה, כנראה, מפני שאני חצי-ייקית."

את פרק-הייקים מסכם יגאל לוסין: "ה' סרט הזה מציג את המהפכה שהייקים הביי או לחיים הארצי-ישראליים. הם לא היו רבים. הם היו פחות מ-100 אלף, אבל הם עשו מהפכה שלמה, למרות שכולם בארץ לענו להם. הם הביאו את הארכיטקט טים של הבאהואוז, ובראשם אריך מנדל-סון, שבנה את מעונות-העובדים בגרמניה של שנות ה-20, ושחקים בארץ את בית חולים רמב"ם בחיפה, את בניין בנק לאומי בירושלים, ואת גילת הכותרת שלו: הדסה בהר-הצופים, מיבנה שבו הוא ניסה לצאת ממסורת-הבנייה הגרמנית של הקווים הישרים והעניק שלוש כיפות מזרחיות ל-בית-החולים הירושלמי. אבל מיד שב ל-בנייה פונקציונלית."

"הייקים העניקו את מימד התרבות ל-חברה המתפתחת בארץ-ישראל."

דן עומר

בשבע הבא, הפרק השמיני: "מאורעות ומרד", שבו מסופר על המופתי הירושלמי חאג' אמין אל-חוסייני, שחש כי שנת 1936 היא שנת-הכרעה, ושם הוא לא יפעל מיד — ארץ-ישראל תאבד לערבים. בהנהגתו מורד מזויין נגד הבריטים. ועדה מלכותית שבאה לארץ לחקור את המאורעות, מוצאת כי אין שום אפשרות להגיע לפשרה מוסכמת בין היהודים והערבים. הפתרון: חלוקת הארץ והקמת שתי מדינות, יהודי תוערבות.